משנה · ראשונים · רמב״ם · סדר קדשים

רמב"ם על משנה ערכין

רבנו משה בן מימון [הרמב"ם]

ספריית אור ברסלב · or-breslev.co.il

רמב"ם על משנה ערכין

רבנו משה בן מימון [הרמב"ם]

מקור הטקסט: ספריא · רישיון: לפי המהדורה: נחלת הכלל או Creative Commons

התכנים שלפניכם נאספו, מוינו, סוננו ונערכו בעמל רב ובמסירות על ידי צוות פרויקט 'אוצריא' (otzaria.org).

לקריאה באתר, עם המפרשים והמקורות ליד כל שורה: https://or-breslev.co.il/library/רמבם-על-משנה-ערכין/
הקובץ נוצר ב־21 בנובמבר 2026 מגרסה v39-202611200317 של הספרייה.

תוכן העניינים

פרק א 4
משנה א 4
משנה ב 4
משנה ג 4
משנה ד 5
פרק ב 5
משנה א 5
משנה ב 8
משנה ג 8
משנה ד 8
משנה ה 9
משנה ו 9
פרק ג 9
משנה א 9
משנה ב 10
משנה ג 10
משנה ד 10
משנה ה 10
פרק ד 10
משנה א 10
משנה ב 11
משנה ג 11
משנה ד 11
פרק ה 12
משנה א 12
משנה ב 12
משנה ג 13
משנה ד 13
משנה ה 13
משנה ו 13
פרק ו 13
משנה א 13
משנה ב 15
משנה ג 15
משנה ד 16
משנה ה 16
פרק ז 16
משנה א 16
משנה ב 17
משנה ג 17
משנה ד 18
משנה ה 18
פרק ח 19
משנה א 19
משנה ב 19
משנה ג 19
משנה ד 20
משנה ה 20
משנה ו 21
משנה ז 21
פרק ט 22
משנה א 22
משנה ב 22
משנה ג 22
משנה ד 23
משנה ה 23
משנה ו 23
משנה ז 23
משנה ח 23

פרק א

משנה א

הכל מעריכין ונערכין נודרין ונידרים כהנים ולוים כו': **פחות מבן חדש נידר אבל לא נערך כו'**: הערך הוא שיאמר ערכי עלי או ערך פלוני עלי כשיש לאותו פלוני ערך וכבר ידעת שהתורה פסקה מבן חדש ועד בן ה' שנים ערך הזכר ה' שקלים וערך הנקבה ג' שקלים ומה' ועד כ' שנים ערך הזכר כ' שקלים וערך הנקבה י' שקלים ומכ' ועד ס' שנה ערך הזכר נ' שקלים וערך הנקבה ל' שקלים ומס' ומעלה עד סוף ימי האדם הזכר חמשה עשר שקלים והנקבה י' שקלים אלו השיעורים אין מוסיפין עליהן ואין משגיחין בענין הנערך אלא לשניו בלבד: והנדר הוא שיאמר דמי עלי או דמי פלוני עלי הרי זה נוטל מה ששוה אותו הנידר כאילו הוא עבד נמכר בשוק: ומה שאמר הכל מעריכין ואפילו לא הגיע לפרק אלא סמוך לפרקו ואע"פ שאמרה רחמנא איש כי יפליא נדר כשיהא סמוך לפרקו איש קרינן ליה לענין ערכין: ומה שאמר ג"כ נערכים ואפילו היה מצורע או נתעכלו אבריו. ומה שאמר ג"כ הכל נודרים ואפי' פחות מבן חדש כמו שיתבאר אחרי כן והואיל ולמדנו ממה שאמר הכל תועלת לנערך ומעריך ונידר כמו שבארנו אמר ג"כ הכל נודרים ואע"פ שלא בא להודיענו בו שום תועלת: ואמרו כהנים לוים כדי שלא תחשוב שאינן חייבין בערכין הואיל ואינן חייבין בפדיון הבן שנאמר ופדויו מבן חדש תפדה בערכך שמא נאמר כל שישנו בפדיון הבן ישנו בערכים הודיענו שאין הדבר כן לפי שאיש כתוב בפרשה איזה איש שיהיה:

משנה ב

העובד כוכבים ר"מ אומר נערך אבל לא מעריך כו': אמרה רחמנא בתחלת פרשת ערכין דבר אל בני ישראל איש כי יפליא ומה שאמר בני ישראל למעט עובד כוכבים ומה שאמר איש הוא רבוי אי זה איש שיהיה ואפילו עובד כוכבים שהכל מודים שהעובד כוכבים לענין ערכים נתרבו מצד אחד ונתמעטו מצד אחר רבי מאיר אומר נערך ריבה שהרי ריבה בנערכים יתר מן המעריכין שהרי חרש שוטה וקטן נערכין ולא מעריכין ורבי יהודה אומר מעריך ריבה שהרי ריבה במעריכין יתר מן הנערכין שהרי טומטום ואנדרוגינוס מעריכין ולא נערכין והלכה כרבי יהודה:

משנה ג

הגוסס והיוצא ליהרג לא נידר ולא נערך כו': גוסס ידוע והוא שקול גרונו נשמע בשעת המיתה: והיוצא ליהרג רוצה לומר מיתת ב"ד שהוא ענין שאינו תלוי ברצוננו אלא

התורה ממיתה אותו אבל אם היה יוצא ליהרג במצות המלך מעריך ונערך לדברי הכל שלפעמים חוזר המלך מדבורו ומחלוקת ר' יוסי ותנא קמא בו אם הזיק שרבי יוסי אומר נוטלין ממונו כנגד מה שהזיק לפי שמאחר שדין תורה שמי שהזיק ישלם ה"ז מלוה הכתובה בשטר וגובה מן היורשין ות"ק סבר מלוה הכתובה בתורה לא ככתובה בשטר דמיא ואינו גובה מן היורשין והלכה כת"ק וכל זה לדעת האומר מלוה על פה אינו גובה מן היורשין וכבר ידעת שפסק ההלכה הוא שע"פ המעשה בידינו היום שמלוה על פה גובה מן היורשין ולפי זה אם הזיק נוטלין כנגד הנזק מעזבונו:

משנה ד

האשה שהיתה יוצאת ליהרג אין ממתינין לה עד כו': משבר שם המקום שמכינין לאשה שתלד עליו: וזה מה שאמרו נהנים בשערה על מנת שתאמר בעודה בחיים תנו שער לפלונית לפי שהוא מובדל ממנה כאילו אמרה לתת שום דבר ממה שיש לה אבל אם נהרגה ולא אמרה כלום שערה אסור בהנייה וכן כל בהמה שתהרג במיתת בית דין הרי זו (היא) אסורה בהנאה כשור הנסקל:

פרק ב

משנה א

אין בערכין פחות מסלע ולא יתר על נ' סלע כו': **אין פתח בטועה פחות משבעה כו'**: **אין בנגעים פחות משבוע אחד כו'**: כבר ידעת מד"ת שגדול שבערכים נ' סלעים ופחות שבהן ג' סלעים זהו למי שידו משגת לתת אותו ערך שנתחייב אבל אם היה עני זה שהעריך פוסקין לו כאשר תשיג ידו שנאמר ואם מך הוא מערכך וגו' אבל אין פוסקין על שום אדם בערך פחות משקל ואפילו היה בתכלית העניות שנאמר וכל ערכך יהיה בשקל הקודש ולפיכך מי שפסקו לו סלע ונתן סלע ואפי' היה הערך שחייב גדול שבערכין והוא חמשים והשיגה ידו אחר כך שוב אינו חייב לשלם כל עיקר אבל אם נתן פחות מסלע הרי הוא כאילו לא נתן כלום והערך נשאר עליו ולפיכך אם השיגה ידו נותן הערך שיהיה עליו משלם ולפי שפחות מסלע בערכים אינו פוטר מיד ערך אח"כ רצה התנא להעמיד לנו סתם על דעת חכמים שהם אומרים נותן את כלם ואפי' הוא עני ואין לו זולתם הואיל והוא חייב בהן גובין אותו ממנו לפיכך אמר שאין בערכין פחות מסלע ולא יותר על חמשים כדי שלא תחשוב שמי שאין ידו משגת לכל הערך העיקר שעליו אלא שהוא משיג מקצת וגובין ממנו סלע בלבד הודיעך שגובים ממנו כל מה שידו משגת כגון שיש עליו דרך משל ערך חמשים והיו כל נכסיו מ"ט שגובין ממנו מ"ט: אח"כ

התחיל בעניינים הדומין לענין זה ואמר אין פתח בטועה וכו' והלכה זו צריך להקדים בה עיקרים שכבר זכרנו קצתם במס' (ביצה) פסחים ועוד יתבארו כל עיקרים במסכת נדה ועתה שמע מה שצריך מהם במקום הזה והוא שהאשה כשתראה דם הרי היא טמאה ז' ימים ואין הפרש בין שראתה הדם יום אחד או ז' ימים תקרא נדה ואם ראתה הדם בלא עת נדתה ר"ל אחר ז' ימים היא נקראת זבה ואם ראתה יום אחד או ב' תקרא זבה קטנה או שומרת יום כנגד יום ואינה חייבת בקרבן זיבות ואם ראתה ג' ימים זה אחר זה תוך הזמן שבין נדות לנדות תקרא זבה גדולה וחייבת בקרבן זיבות והזמן שיש בין נדות לנדות למיעוט הוא י"א יום והוא קבלה והוא מה שאמר י"א יום שבין נדות לנדות הלכה למשה מסיני לפיכך כל דם שהאשה רואה כל הז' ימים שקבעה לה ווסת והוא עת נדתה הוא דם נדה וכל מה שהיא רואה תוך הי"א יום שאחרי הז' הוא דם זבה ומה שהיא רואה ביום י"ב ומה שאחריו הוא דם נדה לפי שהוא זמן נדה ר"ל ווסת שניה הנה התבאר שמתחלת יום ראשון מן הנדות עד הנדות השני י"א יום לא פחות מיכן. והרי זה עיקר אחד וזכור אותו. והעיקר האחר שכל אשה נולד בה ספק אם היא זבה גדולה אם לא שהיא מביאה קרבן זיבות ואינו נאכל. ועיקר אחר שהאשה שאנו מסופקין בעת נדתה כל זמן שעמדה אחר שפסק הדם ז' ימים וטהורה הרי היא מותרת לבעלה ולהתעסק בתרומה שאפי' היתה זבה הנה עמדה ז' ימים נקיים. ופתח נקרא הזמן שהאשה עומדת אחר שפסק הדם ואז תבא ווסת שניה ר"ל זמן נדה הידוע. אמר שהאשה הטועה ר"ל שטעתה בעת נדתה ולא ידעה באיזה זמן היא וראתה דם והיא אינה יודעת אם העת הזה שראתה בו הדם עת נדתה הוא כדי שיהא דם נדה או בלא עת נדתה ראתה הדם והוא דם זיבות הרי זו משנה זמן הפתח כפי שינויי מספר הימים שראתה בהן דם וזהו חלוקו כפי מה שחלקוהו בברייתא כשהיא אומרת יום א' ראיתי דם בלבד אנו אומרים שמא הוא תחלת דם נדה ונשאר עליה מן התקופה שיש בין נדה לנדה י"ז יום ו' ימים משארית הנדה והי"א יום שבין נדה לנדה כמו שבארנו הרי האשה הזאת פתחה י"ז יום אם ראתה דם לאחר הי"ז יום הרי הוא דם נדה לפי שהוא בעת נדתה ואם אמרה ב' ימים ראיתי דם נאמר פתחה גם כן י"ז לפי שאנו אומרים אפשר שאלו ב' הימים יום א' מהן קודם עת נדתה ויום אחד מתחלת עת נדתה ונשארו מן התקופה עד כאן י"ז ימים וכן אם אמרה ג' ימים ראיתי נאמר אפשר ששני ימים מהן קודם עת נדתה ויום אחד מתחלת שבעה ימי נדה נשארו מן התקופה שבעה עשר יום הרי היא גם כן פתחה שבעה עשר אלא שהיא ספק זבה לפי שראתה שלשה ימים על הסדר ואינה יודעת עת נדתה ואפשר שאלו השלשה ימים בלא עת נדתה הם ואם אמרה ארבע ימים ראיתי נאמר בה גם כן

שהיא ספק זבה וקרבנה אינה נאכל לפי שאפשר שיהיו אלו הארבע ימים שנים קודם עת נדתה וב' מימי נדתה ולא תהא זבה וכשאנו משערין הספק הזה יהא פתחה ט"ז יום לפי שאם נאמר ששני ימים מאלו הד' מתחלת עת נדתה ישארו מן הי"א ימים שהיא תקופה קטנה ט"ז יום ואם אמרה ה' ימים ראיתי על הדרך הזה בעצמו נאמר ג' מאלו הה' מתחלת עת נדתה וישארו (מן) התקופה חמשה עשר וכן אמר בברייתא ה' ימים ראיתי פתחה חמשה עשר והיא ג"כ ספק זבה ולא יסור הדבר מהיות כן כל זמן שמוסיף זמן ראיית הדם יום יחסר מזמן הפתח יום והיא בכל זה ספק זבה עד שתאמר י"א יום ראיתי פתחה ט' והיא גם כן ספק זבה לפי שנאמר יום א' מאלו הי"א יום קודם עת נדתה וז' של נדה וב' ימים שארית הי"א שראתה פתחה ט' ואם אמרה י"ב ימים ראיתי דם פתחה ח' והיא זבה ודאית לפי שאם תאמר ששני ימים מזמן ראיית הדם קודם עת נדתה וז' של נדה וג' אחר זמן הנדה הרי היא זבה לפי שכבר ראתה ג' ימים רצופין אחר זמן הנדות ואמר שאלו הי"ב יום שראתה בכלן הדם אפשר שיהא מכללם ג' ימים קודם עת נדתה וז' של נדה וב' אחר הנדה הרי היא ג"כ זבה לפי שכבר קדמה זיבות לנדות וכן אם ראתה הדם י"ג יום פתחה ז' לפי ההיקש הזה בעצמו על מנת שיהו מן הי"ג יום שני ימים קודם הנדה והי"א הנשארים מכל התקופה ז' ימים וזהו ג"כ זבה ודאית כמו שבארנו במה שלפני' ולפי ענין זה נכתב בברייתא כפי מה שתיקן הגמ' כל הזבות הטועות מביאות קרבן ואינו נאכל חוץ מפתח הז' ומפתח ח' שמביאין קרבן ונאכל לפי ששתיהן זבות ודאות כמו שפירשנו ולפיכך תאכל חטאתה וזה שאמרנו פתחה י"ז או פחות מי"ז אין הכוונה שתהא כל הזמן הזה אסורה על בעלה אלא כענין שזכרנו שאחר אותו הזמן תקבע לה ווסת לנדתה והוא הפחות שאפשר כמו שבארנו והוא מה שאמר בגמ' למה לי כולי האי תמני ז' ותשתרי והיתה התשובה לבעלה ולטהרות לא קאמרינן כי קאמרינן לתקוני נדה (וכתב זה) [ופתחה] ר"ל לסיים לה זמן הנדות ויעלה בידה התקופה שיש בין נדות לנדות ואין הפרש בין מי שראתה דם שלשה עשר ימים והיא טועה כמו שאמרנו תחלה ובין מי שראתה דם זמן אתר שאין לה פחות מפתח שבעה לפי שהיא זבה ודאית כמו שבארנו וצריכה לספור שבעה ימים נקיים ולפיכך נמצא שאי אפשר לה למעוט לשום התחלת זמן הנדות אלא אחר ז' ימי הספירה. ומן הכתוב יתבאר לך שנגעי האדם לפחות שיהא בהן הסגר שבעה ימים ונגעי בתים לכל היותר שיהא בהן ההסגר ג' שבועות כמו שמפורש בשלישי מנגעים:

משנה ב

אין פוחתין מארבעה חדשים המעוברין בשנה כו': ידוע שחדשינו חדשי הלבנה וכן ידוע ששנת הלבנה שנ"ד יום ותשע שעות פחות חומש שעה שלא בצמצום וכשאנו עושים חדשי השנה מל' יום והוא הנקרא מעובר ונקרא ג"כ מלא וחדש כ"ט יום והוא הנקרא חסר עד שתהא השנה ו' חדשים חסרים וששה חדשים מעוברין והיה מספר ימי אותו שנה שנ"ד יום וישאר בידינו משנת הלבנה אותן השעות ומפני קבוץ אלו המותרות אנו צריכין להוסיף בקצת השנים יום או יומים עד שיהיו באותה שנה ח' חדשים מעוברין ולפעמים יהיו המותרות שיעלו בידינו פחות מהימים שהוספנו ותהיה סבה לחסר השנה הבאה משנ"ד עד שיהיו בה חסרים יותר משששה וזו היא אחד מהסבות הראשונות להיות חסרים ושלמין וכסדרן ואין כוונתינו בכאן לדבר על כל אותן הסבות ולא על טעם מניינם לפי שהענין הזה (שמא) יצטרך חבור בפני עצמו וכבר חבר זולתנו בספרד בזה הענין וזולתו מהמון הזה חיבור נאה מאד שאין בינו ובין החבורין שחברו במזרח בענייני העבור דומיא בשום צד וכבר נתבאר בטעיות אותן החבורין מה שהוא מספיק אבל זכרנו בכאן בזה דבר מועט כפי כוונת החבור: ומה שאמר לא נראה בארו בגמרא שעניינו שלא נראה להן כפי העיקרים שבידיהן שראוי להיות מעוברים מהן יותר מח' חדשים. ושתי הלחם ולחם הפנים כבר בארנו זה בי"א ממנחות וקטן נמול נתבאר ג"כ בי"ט משבת:

משנה ג

אין פוחתין מעשרים ואחת תקיעות במקדש כו': נבל כלי כדמות נאד [בדפוס נאפוליא הגי' צואר] ויש לו יתרין ומנגנין בו: וחליל הוא כלי מפורסם אצל הכל נקרא בערב מזמאר"י: ואבוב הוא קנה של חליל ר"ל הקנה הדקה שבראשו. ואבוב של קנה הוא הקנה הקטן שבראש החליל: ואבוב יחידי ר"ל שיש לו נקב אחד: ומחליק הוא הזמר שמזמר המזמר מעין הענין האמור קודם שיתחיל המשורר לשורר שכנגדו בנגון הנבל נקרא בערבי אלתושי"ה כן פרשוהו לנו תמיד אבל מה שיעלה בידינו מן הגמרא שאבוב וחלול דבר אחד וזה החלול הנזכר בכאן הוא חליל של קרבן שדוחה את השבת אבל חליל של בית השואבה אינו דוחה לא שבת ולא יו"ט כמו שבארנו בסוף מסכת סוכה:

משנה ד

ועבדי הכהנים היו דברי ר"מ כו': ר' מאיר מתיר להיות עבדים לפי שהוא אומר אין מעלין מן הדוכן לא ליוחסין ולא למעשרות ור' יוסי אומר לא יהיו עבדים לפי שמעלין מן הדוכן ליוחסין ור' חנינא אומר מעלין מדוכן למעשרות ולפיכך לא יהיו אלא לוים. והכל מודים שהשיר אין אומרים אותן אלא לוים ואין מחלוקת אלא במנגנים על השיר

לפי שעיקר שירה בפה ואמר רחמנא בלוי ושרת בשם ה' אלהיו איזהו שרות שהוא בשם ה' הוי אומר זו שירה והלכה כרבי יוסי:

משנה ה

אין פוחתין מששה טלאים המבוקרין בלשכת כו': המשנה הזאת היא לבן בג בג ודעתו שהתמיד צריך שיהיה מוכן קודם שחיטתו ארבעה ימים ולמדנו זה מפסח מצרים שהיתה משיכתו מבעשור ושחיטתו בי"ד לפי שנאמר בפסח במועדו ונאמר בתמיד תשמרו להקריב לי במועדו: ופי' מבוקרים ר"ל שבקרו אותן ופשפשו במומין להכין אותן לשחיטה: ומה שאמר כדי לשבת ולימים טובים אין דעתו לומר ששה טלאים צריך לשבת ולשני ימים טובים לפי שיותר מכאן צריך באלו הג' ימים אבל ר"ל שהשש טלאים שהיו מוכנין קודם עת הצורך כל ימי השבת אחר שפותחין מהן שבת וב' ימים טובים שהן ג' ימים הרי הנשאר מימי השבוע ד' ימים והוא ענין מה שאמרנו סימנא בעלמא נקט:

משנה ו

אין פוחתין משנים עשר לוים עומדין על הדוכן כו': אבל הי"ב לוים כנגד ט' כנורות ושני נבלים וצלצל ואי אפשר להיות פחות מהן ודע שהחצוצרת מוסיפין על מניינם עד ק"כ ולא יותר וזולתן מן החצוצרות שאמרו עד לעולם אין להם קצב: ונבל וכנור מכלי היתרים ומשתנים בשינוי המיתרים אם מעט ואם הרבה וכבר אמרנו שעיקר השירה בפה: ותבל בנעימה ר"ל להנעים הקול ולמשוך אותו: אח"כ אמר רבי אליעזר בן יעקב שהאומרים השיר על הכלים ואין אומרים בפה אינן עולין ממנין י"ב לוים ואין עומדים עם לוים על הדוכן אלא בארץ היו עומדין וראשיהם מבין רגלי הלוים וצעירי הלוים היו נקראין נגזר מן צער רצוני לומר שהיו [מצערין להן] ומצטערים אותן לפי שניגון כליהם היה מסתיר יופי נעימות שיר הלוים שהיו אומרים שירה בפה: ומה שאמר אין קטן רצונו לומר שבתחלת הכנסו לעבודה לא יתחיל אלא בשעת שהלוים אומרים שירה:

פרק ג

משנה א

יש בערכין להקל ולהחמיר בשדה אחוזה כו': ענין להקל ולהחמיר בכאן הוא שלפעמים נותן אדם יותר ממה שהוא חייב או פחות אילו היה מסתכל לערך הדבר שנדר בו על עצמו או לערך המעשה שעשה אבל ענינים הם שפסקה בהן התורה ואינו מסור לערך. וכעור ידוע והיא הכעור בצורתו ונאה הנאה בצורתו ונתכוון אל הגדול שבערכין ולפיכך אמר רחמנא חמשים סלע:

משנה ב

בשדה אחוזה להקל ולהחמיר כיצד אחד כו': אמר רחמנא על שדה האחוזה והיא הארץ שהיא ירושה בידו ואם משדה אחוזתו יקדיש איש לה' וגו' בין שהיתה הארץ הזאה משובחת שבא"י או רעה שבא"י ויש לך לדעת שמי שמקדש שדה מלא אילנות משדה אחוזה מחשבין האילנות בשוויין ומודדים האדמה ומעריכים זרע חמר שעורים בחמשים שקל כסף ובשדה מקנה אמר ואם את שדה מקנתו אשר לא משדה אחוזתו יקדיש לה' וחשב לו הכהן את מכסת הערכך ומכסת הוא דמים והוא מה שאמר אין מכסת אלא דמים וכן הוא אומר והרמות מכס לה' ורבי אליעזר אומר הואיל ונאמר בשדה אחוזה וחשב ובשדה מקנה וחשב נדון אותו בג"ש שדה מקנה כשדה אחוזה זולתי בתוספת חומש בשדה אחוזה לבדה ואינו חייב בו בשדה מקנה. וכבר ידעת שחומר הוא כור והכור ל' סאה וכבר בארנו שיעור הסאה במנחות וזולתו ומה שאמר זרע חומר שעורים ר"ל מקום לזריעה שהוא ל' סאה משעורים והוא גדול יותר מזריעת ל' סאה של חטים ואין הלכה כר"א:

משנה ג

ובשור המועד שהמית את העבד להקל ולהחמיר כו': כבר נתבאר בקמא ששור מועד שהרג את האדם שהוא משלם את הכופר והוא משלם נזק שלם לפי שהוא מועד:

משנה ד

ובאונס ובמפתה להקל ולהחמיר כיצד כו': כל זה מבואר וכבר אמרנו בפירושו בג' מכתובות:

משנה ה

במוציא שם רע להקל ולהחמיר כיצד כו': רומז על מי ששם אותה בלא בתולים במעשהו. רוצה לומר אונס ומפתה נותן חמשים כסף והאומר עליה שאינה בתולה נותן ק' ולוקה והביא ראיה ממה שאמר יתברך וינסו אותי להודיעך שהיה להן עונות קדמו לענין המרגלים ואעפ"כ לא נחתם גזר דינם למות במדבר אלא בעון לשון הרע והוא מה שנאמר ויוציאו דבת הארץ:

פרק ד

משנה א

השג יד בנודר והשנים בנידר והערכין כו': השג יד בנודר הוא מה שאמר רחמנא על פי אשר תשיג יד הנודר ומה שאמרו כיצד הוא ביאור הענין הראשון וקרא למעריך נודר

בכאן ולפי שכן קראו הכתוב לפי שהוא נודר ודאי והוא מבאר כל ענין וענין מן ההלכה הזו אח"כ:

משנה ב

אבל בקרבנות אינו כן הרי שאמר כו': **היה עני והעשיר או עשיר והעני נותן כו'**: אין בין רבי וחכמים מחלוקת אלא מבאר לנו איך יהיה הערך ג"כ דומה לקרבן כמו שאמר ור' יהודה שאומר שמי שהעריך והיה עני ואח"כ העשיר ואח"כ העני שהוא נותן ערך עשיר הואיל ונתחייב בערך בשום זמן ובזמן ההוא היה עשיר ומביא ראיה ממה שנאמר ואם מך הוא מערכך עד שיהא מך מתחלתו ועד סופו וחכ"א הואיל והיה עני בשעת הערך והעשיר בזמן שנותן הערך הרי הוא נותן ערך עני והלכה כחכמים:

משנה ג

אבל בקרבנות אינו כן אפי' אביו מת והניח לו כו': מה שאמר אפי' אביו מת ר"ל שאם היה אביו נוטה למות וא"א לחיות ויורש ממנו נכסים אבל היה עני באותו הפרק שנתחייב בקרבן הרי זה יביא קרבן עני ואפי' אחר שהגיעו לרשותו הנכסים: ומה שאמר ספינה אין דעתו שיהיה בתוכה מיני סחורות שא"כ הרי עשיר נקרא אלא שהיא טעונה מושכרת ברבואות הרי הוא נחשב עני עד שהגיעה הספינה לפי ששכירות אינה משתלמת אלא בסוף ואין אנו אומרים עליו עשיר מחמת היותו בעל ספינה לפי שאין בידו מחיה אלא בשכירתה והמשנה הזאת היא לר' אליעזר שאומר אין אנו מחמירים בערכים אלא כחמור ששוכר אותו להסתפק מחייתו משכירתו וכדי שלא נתבטל מחייתו כמו שיתבאר דעתו בששי מהמסכתא הזאת ואינה הלכה:

משנה ד

השנים בנידר כיצד ילד שהעריך את הזקן נותן כו': **יום שלשים כלמטה ממנו שנת חמשים כו'**: מן הכתוב בתורה יתבאר לך כל זה וכבר זכרנו אותו בתחלת המסכת שערך בן חמשה פחות מן עשרים וערך בן עשרים פחות מערך בן ששים וערך מי שעבר ששים פחות ערך ממי שלא הגיע לששים ולפיכך כשאנו אומרים ששנת ששים כלמטה הימנה הרי זה מוסיף בערך לפי שהוא נ' שקלים והענין יתבאר לך כשתעיין מה שזכרנו בתחלת המסכת ור' אליעזר אומר נאמר בשנת ששים ומעלה ונאמר בפדיון בכור מבן חדש ומעלה כמו שהוא שם חודש ויום א' שבחדש ויום אחד חייב בפדיון בלי ספק לדברי הכל כמו שנתבאר בשמיני מבכורות כן מעלה הנאמר בשנת ששים עד שיוסיף על ששים חדש ויום אחד ולמד שנת חמש ושנת עשרים משנת ששים בג"ש כמו שעשה ת"ק ואין הלכה כר' אליעזר:

פרק ה

משנה א

האומר משקלי עלי נותן משקלו אם כסף כו': כל מה שיש במאמר הזה הוא משא ומתן בדיני מי שאמר משקלי עלי וביאר מאיזה מין יהיה וביאר כי מה שאמר משקלי עלי סתם ולא פירש משקלו מאיזה דבר ואמר שהמפרש יתן כפי מה שפירש אם כסף כסף ואם זהב זהב וכשאינו מפרש אלא משקלי עלי סתם הרי אנו רואין ענין האדם ההוא אם הוא עשיר גדול מפורסם הרי זה לא נתכוון אלא לערך גדול ולפיכך נוטלין ממנו משקלו מן המעולה שבמתנות ר"ל הזהב והביא ראיה ע"ז מאמו של ירמטייה ואם לא היה מפורסם בעושר נוטלין משקלו ממה שנהגו אנשי אותו המקום לשקול אותו ואפי' מהפחות שדרך אנשי אותו המקום שנדר לקחת ולמכור אותו במשקל כשהן בזול לפי שמאחר שאין אנו יודעין לו עושר נותן פחות שבמשקלים במקום ההוא. ומרפק ידוע אע"פ שהיד ודאי היא עד פרק הזרוע אבל העיקר מה שזכרתי לך בנדרים והוא מה שאמר בנדרים הלך אחר ל' בנ"א והיו קורין ליד ולזרוע יד ולפיכך מכניס ידו עד מרפקו במים והמים בלי ספק ישפכו לפי שמוציא מהן שיעור מקום היד והזרוע אח"כ מוציא ידו מן החבי' ותשאר חסירה ואז יטול בשר ועצמות כמו שזכר ויתן לתוך החבית שצפין המים וממלאין הכלי כמות שהיה קודם שיכניס ידו במים ואח"כ שוקל הבשר ההוא והעצמות שבחבית והוא משקל ידו ודאי אילו היה הבשר דומה לבשר במין ובשיעור וכן העצמות והלכה כרבי יוסי: ומן הראוי לך לדעת כי מה שאמר האומר קומתי עלי נותן שרביט שאינו נכפף מלא קומתו נותן שרביט הנכפף ויהא שרביט ההוא מן המין שפירש ואם אמר סתם אומדים ממונו כמו שנתבאר בהלכה הזאת:

משנה ב

דמי ידי עלי שמין אותו כמה הוא שוה ביד וכמה כו': **וחומר בערכין מבנדרים כיצד כו'**: אומדים זהו שאומדים כמה הוא שוה זה כמו שהוא עכשיו וכמה ישוה אילו היתה ידו זו של רבו כגון שמכרו ושייר בו לעצמו החלק הזה ורואים כמה יש בין שני הערכין ונותן אבל מי שאמר ערך ידי עלי אינו חייב כלום שלא נתן הקב"ה ערך לאברים אלא לכל גוף החי וזהו החומר שבנדרים יותר מבערכין: ומה שאמר יתנו היורשים ערכו ע"מ שעמד כבר בדין לפי שאינו חייב בערך אלא אחר שיעמוד לפני הכהן כמו שאמר רחמנא והעמידו לפני הכהן אבל בנדרים אפי' עמד בדין ומת קודם שמשערין דמיו לא יתנו

היורשים לפי שהערך דמיו קצובין והנודר אין דמיו קצובין. ומה שאמר זה הכלל לכלול כל אבר שא"א לאדם להתקיים אם נטל ממנו כשאומר ערכי עלי נותן ערך כולו:

משנה ג

חצי ערכי עלי נותן חצי ערכו כו': ידוע הוא שא"א לאדם להתקיים אם נטל חציו לפיכך אמר ערך חציו או דמי חציו נותן ערך כלו או דמי כלו: ומה שאמר זה הכלל לכלול כל אבר שא"א לאדם להתקיים אם נטל מקצתו כשאומר על האבר ההוא ערך חציו עלי או דמי חציו עלי חייב בכולן כגון מי שאמר ערך חצי לבי עלי או ערך חצי כבדי עלי הרי זה חייב דמי כלו:

משנה ד

האומר ערכו של פלוני עלי מת הנודר והנידר כו': כל זה מבואר אחר שעמד בדין ומת קודם שיפסקו דמי הנידר כמו שזכרנו פירושו:

משנה ה

שור זה עולה ובית זה קרבן מת השור (או) **ונפל כו'**: הענין הזה מבואר מאליו ולא אמר אותו אלא כדי שלא תדמה שאם מת השור שאינו חייב כלום לפי שאין דמים למתים לפיכך הודיעך שמשערין כמה הוא שוה כשהוא מת שאין אנו אומרים אין דמים למתים אלא במין אדם בלבד:

משנה ו

חייבי ערכין ממשכנין אותן חייבי חטאות כו': זה שאין אנו ממשכנין חייבי חטאות ואשמות הוא מפני שהן מעצמן זהירים להביאם לפי שאין להן כפרה עד שמקריבים אותם אבל העולות ושלמים הואיל ואין בהן כפרה לפעמים מתעצלין בהן ולפיכך ממשכנין אותן ואין זה נוהג בכולן אלא ברובן לפי שיש שם חטאת שצריך להכריחו עליו והוא חטאת נזיר לפי שאינה מעכבת אותו מלשתות יין ומלטמא למתים כמו שבארנו בששי מנזירות ואין עליו החטאת כאוכל חלב וכדומה לו לכפרה ולפיכך ממשכנין עליהן ויש עולות שאין ממשכנין עליהן כגון עולת מצורע לפי שלא עלתה לו טהרה עד שמקריב כל קרבנותיו והרי הוא נחפז מעצמו להבאתם:

פרק ו

משנה א

שום היתומים שלשים יום ושום ההקדש ס' יום כו': **המקדיש נכסיו והיתה עליו כתובת אשה כו'**: כבר ידעת ששום הוא השומא ואמר שאם היה קרקע של יתומים ונצטרכו

ב"ד למכרו כמו שביאר או הקדיש אחד שדה מקנה שהיא נפדית בדמים שהיה שוה כמו שזכרנו אין מוכרין אלו הקרקעות עד שמכריזין עליהן במספר הימים הנזכרים בבקר ובערב שהן זמן קבוץ בעלי אומנות במעמדות ויהיו אותן הימים רצופים יום אתר יום וכשמכריזים על נכסי יתומים שלשים וששים יום שני וחמישי ושני ה"ז משובח והיא הנאה והוא מה שאמרו אע"פ דכי חשיב ליומי דהכרזה לא הוה אלא תמניסר יומא כיון דמשכא עילתא טובא אפשר דשמעי וצריך לפרושי בהכרזה המקום במצריו וכמה שוה ומחמת איזה דבר מוכרים אותו רוצה לומר שהוא יאמר כך הלוקח אותו על דעת כן יקחהו שיפרע דמיו בחוב פלוני או בכתובה פלונית לפי שמחמת כך מוכרין נכסי היתומים ודע שהעיקר הידוע שעל פיו אנו עושין הוא שאין נזקקים לנכסי יתומים ואע"פ שאמרו יתמי דאכלו דלא דידהו ליזלו בתר שבקייהו אבל פסק ההלכה אין נזקקין לנכסי יתומים ואין מוכרין אותן אלא על אחד משלשה דברים בלבד לכתובת אשה לפי שיש להם בזה תועלת גדולה מפני שכ"ז שלא תגבה משלם ניזונית מנכסי יתומים כמו שנתבאר בי"א מכתובות או לחוב עובד כוכבים שיש עליהן ברבית ותהיה רבית אוכלת בנכסיהן לפיכך מוכרים קרקעותיהן כדי לפרוע החוב שהוא תועלת להן או כשנדע באמת שהחוב זה שתובעין מהן נשאר אצל אביהם בין שהודה אביהן בשעת מיתתו שיש לפלוני אצלו או שהיה ב"ד כבר שמתוהו עד שיפרע חובו ומת בנידויו או שהיה החוב לזמן ידוע ולא הגיע זמנו לפי שהעיקר בידינו חזקה לא עביד אינש דפרע בגו זמנו ולכשירצו ב"ד למכור על אחת מאלו הג' דברים יעמידו להן אפוטרופוס עכ"פ ויכריזו כמו שזכרנו ומדקדקין ופשוט הוא שבזה הענין השלישי שהוא ודאי אצלנו שנשאר החוב שהוא אחד מג' העניינים שזכרנו יתפרע בעל החוב בלא שבועה ואם אמר המת מנה זה לפלוני הרי ב"ד עושין על פיו ואין צריך שיעמידו אפוטרופוס וכן אם באו עדים על נכסי יתומים שהן גזל ביד אביהם עושים בזה כפי עדות העדים ואין צריך להעמיד להן אפוטרופוס לטעון בעדם ועכ"פ צריך בכל מכירה הכרזה וכבר נתבאר בכתובות ב"ד שמכרו בלא הכרזה נעשו כמי שטעו בדבר משנה וחוזרין וכל מה שאמר במשנה הבא ליפרע מנכסי היתומים וכו' ואין נפרעין מנכסי היתומים אלא מן הזיבורית וכו' שזה מורה על שפרעון החוב מנכסי היתומים לא העמידו דבריהן בגמ' אלא בכתובת אשה או בע"ח עובד כוכבים שקבל עליו לדון בדיני ישראל ויש לו רבית כמו שאמרנו וכשחייב מודה. והחזיק אצלי והתבאר לי בגוף הגמ' ואני אומר שהוא האמת שכל המאמר הזה נאמר על עיקר זה והוא שבע"ח לא יגבה אלא מן הקרקע וקרקע יתומים הוא שאין נזקקין לו כל עיקר אלא ע"פ העניינים שזכרנו אבל המטלטלין הואיל ונתבאר

שמטלטלין משתעבדי לב"ח ה"ז נשבע [הגה' הגרי"ף - התוי"ט תמה שבועה זו למה] ונוטל חובו מן המטלטלין וא"צ בזה הכרזה לפי שכבר נתבאר בגמ' כתובות מה שאמרו אלו הדברים שאין מכריזין עליהן העבדים והשטרות והמטלטלין עבדים ישמעו ויברחו שטרות ומטלטלין שמא יגנבו ואמרו עוד מטלטלין של יתומים שמין אותן ומוכרין אותן לאלתר אבל אפשר שלא יעמידו עליהן אפוטרופוס לדון על זה שתובע החוב ודע כל העיקרין האלו יעשה על פיהם שאין בהם ספק ולא פקפוק ולא תשובה: ואחזור להשלים פירוש ההלכה הזאת קנוניא היא תחבולה והסכמה שתהא בין התובע והנתבע לאבד ממון שאינו שלהם והכל מודים ששכיב מרע אינו עושה קנוניא על ההקדש מפני שהוא נוטה למות ואין אדם חוטא ולא לו ואין חולק שהבריא יעשה קנוניא על ההקדש ומחלוקת ר"א ור' יהושע הוא שר' אליעזר אומר אין שאלה בהקדש והואיל והקדיש אינו חוזר לעולם ואפי' היה הקדש בטעות על דעת ב"ש כמו שנתבאר בה' מנזירות ור' יהושע אומר לפעמים ישאל לחכם על הקדש כמו שישאל על הנדר לפי שאפשר שיקדיש בטעות ואינו הקדש כב"ה ולפיכך א"ר אליעזר לפי עיקר דעתו שזה שגירש ידיר הנאה כדי שלא ישוב לקחתה שמא ישוב לקחתה ותהא תחבולה ליטול נכסי ההקדש שאין לו דרך ליטול הנכסים האלו אלא בענין זה ור' יהושע אומר לפי עיקר דעתו ג"כ שאינו צריך לתחבולה זו לפי שהוא יכול שישאל לחכם ויחזירו לו נכסיו והואיל ויכול לעשות ואינו עושה רק גירש אין מטריחין אותו שיהא מדיר הנאה והלכה כר' יהושע ודברי רבן שמעון בן גמליאל כבר פירשנו אותן בסוף בתרא:

משנה ב

המקדיש נכסיו והיתה עליו כתובת אשה ובעל כו': אמר אף על פי שהדבר שהקדיש שוה צ' והחוב ק' צריך הפודה להוסיף כל שהוא על שיעור שוויו ואפי' דינר עד שיהא אומר דרך משל הקרקע הזה הריני נותן בו להקדש ע"מ שאפרע לבע"ח צ' וסיבת זה שלא יאמרו הקדש יוצא בלא פדיון ואין אומרים הואיל וקדם החוב אין זה יכול להקדיש ולא יחול הקדש על הקרקע הזה לפי שהעיקר שאין בו פקפוק שחרור חמץ והקדש מפקיעין מידי שעבוד ואם היה החוב כפול ממה ששוה הדבר שהקדיש אין פודים אותו בתנאי בשום פנים אלא מפקיעין החוב מעיקרו מעל קרקע וזהו מה שאמרו בגמרא עד מחצה אינה פודה:

משנה ג

אע"פ שאמרו חייבי ערכין ממשכנין אותן כו': סיבת זה הוא מה שאמר רחמנא ואם מך הוא מערכך אומדין אותו כך ואם מך הוא ואין לו אלא כנגד הסך על עצמו תן לו מערכך:

ומעצד, ידוע: ומגרה משור ואין הלכה כרבי אליעזר לפי שאלו נכסים הן לא כלים ר"ל הבקר והחמור:

משנה ד

היה לו מין אחד מרובה ומין אחד מועט כו': יש לנו לומר שהוא יכול לשאול מאחרים כלים ולפיכך יש לו מהמין הזה כלים מועטין עכשיו ולפי שנתפרסם שאין לו אין משאילין לו שום דבר ולפיכך מוכרין מן הכלים שהן מרובין ומשלימים לו כפי צרכיו מהמין הזה מן הכלים שאין לו כדי ספוקו הודיענו שאין עושין כן:

משנה ה

אחד המקדיש את נכסיו ואחד המעריך את עצמו כו': אמר רחמנא ונתן את הערכך ביום ההוא בלא איחור ונאמר קדש לה' ר"ל כל דבר שהוא קדש לה' והוא סתם הקדשות שהן לבדה"ב דינו שאין ממתינין להם שום זמן ואין מעתקין אותן לשום הנאה לפי שהשבח הזה שאמר בהן אינו ודאי אבל הוא על הספק ולפעמים אנו משתדלין להוסיף במה שאנו עושין ויהיה מעשינו סיבה לחסר מדמיהם ולפיכך עלה בידינו עיקר אין משתכרין בשל הקדש אף לא בשל עניים:

פרק ז

משנה א

אין מקדישין לפני היובל פחות משתי שנים ולא גואלין כו': **המקדיש את שדהו בשעת היובל נותן בזרע כו'**: דין החשבון והעיקר שבו יתפרש כל מה שיש בפ' הזה הוא מה שאומר לך והוא שהמקדיש שדה אחוזה כבר באר השם שדמי זרע חומר שעורים בנ' שקל כסף לסוף מ"ט שנה שהן שני היובל לפי ששנת היובל אינה מן המנין העולה בידינו שהראוי לזרע חומר שעורים בכל שנה סלע ופונדיון בקרוב לפי שכבר בארנו פעמים רבות שהפונדיון חלק אחד ממ"ח מן הסלע וכתוב בסיפרא והלא סלע של הקדש אינו אלא מ"ח פונדיות ומה טיבו של פונדיון זה קולבון לפרוטרוט ר"ל שהנותן פונדיון לשלחני לקחת בהן סלע יתן מ"ט פונדיון וכבר בארנו פעמים רבות שהקלבון תוספת בחליפין ופרוטרוט גזור מפרוטה ר"ל הפרוטה הקטנה וכשמקדיש שום דבר משדה אחוזתו צריך למוד אותו ולדעת כמה זרע שעורים יש בו ע"מ שתהא הזריעה במפולת יד ותהיה ג"כ זריעה בינונית לא שיהא הזרע מפוזר ביותר ולא מקובץ ביותר ופוסק על כל חומר סלע ופונדין לשנה ואם ירצה אדם לפדותה מן ההקדש רואין כמה שנים נשארו ליובל מאותו זמן שרוצה לפדותה ואם נשארו עד היובל כ' שנה נותן כ'

סלעים וב' פונדיונות לכל חומר וזהו מה שאמר רחמנא ע"פ השנים הנותרות ולפיכך מי שהקדיש פתות משתי שנים לפני היובל א"א לו לפדות כן לפי שאם הקדישה דרך משל ולא נשארה עד היובל אלא שנה אתת א"א לתת סלע ופונדיון לכל זרע חומר ולפדות אותה שנאמר השנים הנותרות עד שישארו שנים מזמן פדיונה ואין פחות משתים זו היא כוונתו במה שאמר אין מקדישין לפני היובל ר"ל אין ראוי לאדם לעשות כן לפי שא"א לפדותה ע"פ השנים וזו היא עצה טובה לפי שאם הקדיש מוקדשת בלי ספק ואפי' יום א' לפני היובל ואפי' בשנת היובל עצמה אם רצה לפדות אותה נותן חמשים סלע לכל זרע חומר הואיל ונשאר עד היובל פחות משתי שנים שאין מחשבין עמו על מה שנשאר והטעם במה שאמר ולא גואלין אחר היובל כבר בארט אותו לפי שאין מחשבין חדשים להקדש מפני ששנים אמר רחמנא אבל ההקדש מחשב חדשים ובארו זה בל' הזה מנין שאם רצה הקדש לעשות חדשים שנה עושה כגון דאקדשה בפלגא דארבעים ותמניא ת"ל וחשב לו הכהן מכל מקום ופי' המאמר הזה ועניינו שאם הקדיש שדהו בתוך שנת מ"ח יהא הנשאר עד היובל שנה וחדשים בלי ספק ואין המקדיש יכול לומר לו תחשוב עמי כפי מה שראוי לשנה זו ולחדשים וטול פדיונה כמו שבארנו לפי שאין מחשבין חדשים להקדש אבל אם רצה הגזבר לחשב השנה וחדשים שני שנים ונוטלו מן הרוצה לפדותה שני סלעים ושני פונדיונות על כל זרע חומר ה"ז מותר לו לפי שמחשבו על שתי שנים ואע"פ שהן פחות משתי שנים ומה שאמר נקעים והם המקומות העמוקים אין נמדדין עמה ע"מ שיהיו מלאים מים לפי שאינן ראוים לשום דבר אבל אם היתה ארץ בלא מים הרי היא מתקדשת בפני עצמה ואף ע"פ שאינה נמדדת על כלל הקרקע הרי היא נמדדת בפ"ע ופוסק לה דמים בפ"ע והטעם שמחמתו נתחייב שיהא חשבון כל השנים כאחד מה שאמר רחמנא וחשב לו הכהן שיהא כולו כאחד:

משנה ב

אחד הבעלים ואחד כל אדם מה בין כו': אמרה תורה ואם גאל יגאל את השדה לפיכך אם נשארו דרך משל עד היובל ח' שנים ורצה לפדות אותה לעצמו נותן י' סלעים וי' פונדיונות לכל חומר שעורים ועל הדרך הזה מקישים:

משנה ג

הקדישה וגאלה אינה יוצאה מידו ביובל כו': ביאור הדין הזה דרך קצרה שהמקדיש שדה אחוזה אם רצה גואל אותה הוא או בנו ואם גאל אותה אחר או שאר קרובים מיד ההקדש וחזר הוא וגאל אותה מיד הקרוב ההוא או הזר הרי זו תתקיים בידו קרקע שלו בכל אלו הד' פנים ואם לא פדה אותו לא הוא ולא בנו אלא עמדה בלא פדיון עד שהגיע

היובל או גאל אותה זר או שאר קרובים ולא גאל אותה הוא מידם אלא עמדה תחת יד הזר ההוא או הקרוב עד שהגיע היובל הרי זו אינה חוזרת לבעליה ואינה מתחלטת ביד הזר ההוא או הקרוב ההוא אלא תצא להקדש ודבר תורה ואם לא יגאל את השדה ואם מכר את השדה לאיש אחר לא יגאל עוד והיה השדה בצאתו ביובל קדש וגו' וכתוב בסיפרא ואם לא יגאל את השדה בעליו ואם מכר את השדה גזבר לאיש אחר וזהו עיקר כל מה שהקדמנו למעלה:

משנה ד

הגיע היובל ולא נגאלה הכהנים נכנסים לתוכה כו': המאמר הזה הוא במי שהקדיש שדה אחוזה ולא גאלה לא הוא ולא אחר אלא עמדה ביד ההקדש עד שהגיע היובל רבי יהודה אומר נותנים הכהנים דמיה להקדש ואז תהיה אחוזה לכהנים ולמד זה בגזרה שוה ממקדיש ביתו ששמין כמה שוה ואם נתן דמיו ותוספת החומש להקדש ישוב אליו ביתו ואם לא נתן להקדש דמים יקום הבית להקדש ואמר נאמר בשדה אחוזה קדש ונאמר במקדיש ביתו קדש מה להלן בדמים אף כאן בדמים לפי שלא תצא זו מיד הקדש בלא פדיון כל עיקר ור"ש למד מכבשי עצרת שהם ממתנות כהונה כמו ששדה אחוזה ממתנות כהונה ונאמר בכבשי עצרת קדש יהיו לה' לכהן מה להלן בחנם אף כאן בחנם ר"ל שאין נותנין הכהנים להקדש דמים: ור' אליעזר אומר בצאתו ביובל קדש לה' אינו קדש עד שיצא מיד אחר רוצה לומר שיפדה אוחו אחר מיד ההקדש ויצא מיד האחר ביובל כמו שבארנו כבר ואז יקום לכהנים אתוזה והלכה כר' יהודה:

משנה ה

הלוקח שדה מאביו מת אביו ואח"כ הקדישה כו': כבר בארנו בזאת המסכתא ההפרש שיש בין שדה אחוזה ובין שדה מקנה: ומה שאמר לפי שאין אדם מקדיש דבר שאינו שלו לפי ששדה מקנה אין בו אלא פירות ובשנת היובל תשוב למוכר הראשון כמו שבאר הכתוב ולפי שנתבאר לישראל אינו פודה עד היובל אבל אם עבר עליו היובל כמו שהקדמנו ביאורו לא תגאל עוד: ואמר כהנים ולוים גואלים או מקדישין ואע"פ שאין זה מיוחד להן שישראל ג"כ מקדישים לעולם ואפי' בשנת היובל עצמה כמו שבארנו בתחלת הפרק ואין הלכה כרבי מאיר:

פרק ח

משנה א

המקדיש את שדהו בשעה שאינה יובל כו': יש במקצת הנוסחאות המקדיש שדהו בשעה שאין היובל נוהג והענין אחד אבל הנוסח האמיתי הוא מה שכתבנו תחלה: וכתוב בסיפרא וקראתם דרור בארץ לכל יושביה בזמן שיושביה עליה לא בזמן שגלו מתוכה והם מעורבין שבט יהודה בבנימין ושבט בנימין ביהודה יכול יהא יובל נוהג ת"ל יושביה לכל יושביה נמצאת אומר כיון שגלו שבט ראובן וגד וחצי שבט מנשה בטלו יובלות לפיכך בזמן שאין שם יובל למה פודין שדה זו הואיל ואין שם יובל שתצא בו לכהנים לפיכך מכריחים את בעליה ומטריחים אותו לתת בה דמים ושיהא הוא פותח ראשון מפני טעמים הרבה הא' שהוא נותן חומש והשני שמצות גאולה באדון והג' שהוא חפץ ורוצה בה יותר מזולתו: וכבר בארנו פעמים שהחומש הוא רביע דמי שויה וכן כל חומש הנזכר בתורה הכוונה בו שיהא הוא וחומשו חמשה: ואיסר יש בו ח' פרוטות: ומחלוקת ר' יוסי וחכמים שחכמים אומרים אין פודין הקדש בפחות ממה שיהא תוספת חומש שלו פרוטה ולפיכך אין פודים הקדש לדעת חכמים בפחות מד' פרוטות ור' יוסי אומר אין חוששין לענין זה ולפיכך דעתו שיפדה אפילו כביצה ואע"פ שאינו שוה ארבע פרוטות ואין הלכה כרבי יוסי:

משנה ב

אמר אחד הרי היא שלי בעשר סלעים ואחד אומר כו': כל זה אם חזרו בדיבורם ראשון ראשון אבל אם נתן דרך משל הראשון ארבעים ונתן השני מ"ה ונתן השלישי נ"ה אחר כך חזרו השני והשלישי כאחד ר"ל בבת אחת נוטלים מן הראשון עשרה ומן השני ט' ומן השלישי ח' ועל דרך זה תקיש וזהו ענין מה שאמרו לא שנו אלא שכל אחד עומד במקומו אבל אין כל א' עומד במקומו משלשין ביניהן וכתוב בברייתא חזרו כולן בבת אחת משלשין ביניהן:

משנה ג

אמר אחד הרי היא שלי בעשרים ואחת הבעלים כו': כל שעולים בדמים מוסיפים הבעלים עליהם חומש שהוא חומש העשרים שנתנו ראשונה כמו שיפדנו עד שיהא הוא וחומשו חמשה ואין אנו חייבים להטריחם להוסיף חומש על מה שנתן זולתן וזה בזמן שאין שמין אותו ג' בקיאין ויאמרו כך וכך דמים אבל אם אמרו הבקיאים שהוא שוה ששה ועשרים שהוא תכלית הדמים הרי הם חייבים לתת שלשים ושנים וחצי וכל

זה בשדה אחוזה בזמן שאין היובל נוהג שמטריחים הבעלים לתת בהם דמים על כל פנים כמו שהקדמנו ולפיכך אמר נותנים שהוא מורה על שמטריחים אותן לכך אבל מה שאינו שדה אחוזה בזמן שאין היובל נוהג אין בו שום דבר מהמין הזה רק הבעלים רצו לוקחים רצו אינם לוקחים ומ"ש אם רצו הבעלים כו' כבר באר אותו הגמ' וכן סידורן אם רצו מעיקרא לתת החשבון המגיע לשלשים וא' ודינר הבעלים קודמים אם לאו אומרים לו הגעתיך ופירוש זה שהתוס' שמוסיפין על אלו הכ"ו סלע שהוא תכלית הדמים עד שהיו ל"א ודינר הוא ה' סלעים ודינר והסך שהבעלים נותנים שנתחייבו מחמתו תוספת ה' סלעים ודינר הוא כ"א סלעים נמצאת כוונתו במ"ש כ"ז שנותנים הבעלים כ' סלע כמו שהקדמנו אחר כך באה התוספת עד שהגיעו הדמים לתכליתם שהוא כ"ו אם רצו לתת כ"א הן קודמים למי שנותן כ"ו לפי שהואיל ונתנו כ"א הוסיפו סלע על מה שהיו נותנים תחלה ונתחייבו לתת כ"ו ודינר לפי שהסלע ארבע דינרים ומחמת הדינר הזה שהוסיפו קדמו לו והן כ"ו ואילו לא הוסיפו סלע ולא נתנו כ"א רק עמדו על מה שהיו נותנים תחלה והוא כ"ו היו חייבין לתת ל"א מפני זה שהיה נותן כ"ו כמו שזכרנו והרי היא כמי שאומר שהרשות בידם אם רצו נותנין כ"ו ורביע ולא תהא שם לתוספת על תכלית הדמים אלא רביע מפני שהוסיפו על הקרן סלע כמו שבארנו ואם רצו נותנים ל"א הואיל ולא הוסיפו על הכ"א כולן כמו שהקדמנו ביאורו וכבר נתבאר הענין הזה ונתפרש תכלית הפי': ומה שאמר הגעתיך ר"ל שאין הבעלים חייבין להוסיף חומש על הכ"ד שנתחייב זה בהן:

משנה ד

מחרים אדם מצאנו ומבקרו ומעבדיו ומשפחותיו כו': אמר רחמנא מכל אשר לו מאדם ובהמה ומשדה אחוזתו ומן מורה על מקצת לפיכך אין ראוי להחרים אלא מקצת ואם עבר והחרים הכל מוחרם כתנא קמא. [**הגה**' **הגרי"ף** - ר"ל מדתני במשנה דברי ר"א וכו' מכלל דחכמים פליגי עליה ועיין כ"מ פ"ו מהל' ערכין דין ב']:

משנה ה

המחרים בנו ובתו ועבדו ושפחתו העברים ושדה כו': רבי יהודה מקיש מטלטלים לשדה אחוזה לפי שנאמר מכל אשר לו מאדם ובהמה ומשדה אחוזתו ולפיכך אומר אין מחרימים ואפי' מטלטלים ורבי שמעון לא יקיש אלא אומר מחרימים מטלטלים וכבר נתבאר בגמרא שר' שמעון אינו חולק בקרקעות וסדר דברי רבי כך הוא נראין דברי ר' יהודה לר' שמעון בקרקעות ורבי לא ביאר דעתו במאמר הזה ולפיכך אין הלכה כר' יהודה [ע' תוי"ט]:

משנה ו

חרמי כהנים אין להם פדיון אלא נותנין לכהנים כו': ר' יהודה בן בתירא מפרש מה שאמר לכהן תהיה אחוזתו שבא להודיענו העיקר שהקדמנו בפרק שלפני זה והוא מה שאמר לא יאמר הואיל והיא יוצאה לכהנים הרי היא תחת ידי וכו' לפי שנאמר תהיה אחוזתו ר"ל שהוא כמו שדה אחוזה שיוצא מתחת יד לוקח ביובל כן תצא מתחת יד כהן זה שלקחה לכל אחיו הכהנים וחכמים למדין דין זה ממה שנאמר כשדה החרם ולא נאמר כשדה חרם ור' יהודה בן בתירא לא דריש ה"א הידיעה ודעת ר' יהודה שהוא חל על הקדשים מתוך מה שאמר רבי ישמעאל אח"כ והלכה כחכמים: וכן מי שהחרים בזמן הזה מטלטלים סתם הרי הן לכהנים ומקרקעי בחוצה לארץ דינם כדין המטלטלים ר"ל שהם לכהנים אבל מי שהקדיש לבדק הבית מותר לו לפדותה בדבר מועט לכתחלה ומשליך אותן דמים לים אבל נתנו שיעור שלא יהא הדבר המועט פרוטה אלא כמו שאמרו ד' זוזי והקרוב להן לפרסומי מילתא ולא התרנו זה אלא לכתחלה בזמן הזה שאין בית המקדש קיים:

משנה ז

מחרים אדם את קדשיו בין קדשי קדשים כו': **ר' ישמעאל אומר כתוב אחד אומר תקדיש כו'**: כבר ידעת שהאומר שור זה עולה הרי הוא נדבה ואם החרימו אח"כ שמין אותו כמו שזכר וכן אם החרים הבכור פודין אותו בטובת הנאה לפי שהוא מתנה לכהן בין תמים בין בעל מום כמו שזכרנו ביאורו בבכורות ואין אדם נהנה ממנו עד שיתן בו דמים זולת שהוא נותנו לקרוב כהן וזכר הקורבה היתירה שהיא בין ישראל וכהן והוא שיהא הכהן בן בתו או בן אחותו: וא"ר ישמעאל שהבכור נאמר עליו לא יקדיש איש אותו ונאמר ג"כ כל הבכור אשר יולד בבקרך ובצאנך הזכר תקדיש וענין הקדש עילוי הקדש שהוסיף בדמים לפי שאם החרים הבכור נוטלין עליו תוספת דמים כמו שהקדמנו ביאורו ואותן דמים הן הקדש וישאר הבכור לכהנים כמות שהיה וחכמים שלמדין ענין זה ממה שנאמר כל חרם קדש קדשים הוא לה' כמו שזכרנו אומרים בבכור לא תקדיש כדי שיתחייב המקדיש לאו ויהיה עובר על לא תעשה ובתוספתא תמורה אומר המקדיש תמימים לבדק הבית תייב בל"ת ומה שאמר בו תקדיש הוא שאם נולד לו בכור בעדרו מצוה להקדישו ולומר זה קדוש ויהיה בכור כמות שהוא והסכימו שאפי' לא אמר זה קדוש הרי הוא מתקדש מרחם:

פרק ט

משנה א

המוכר את שדהו בשעת היובל אינו מותר כו': דין מוכר שדה אחוזה כפי מה שנתבאר בתורה הוא כמו שאני מגיד והוא שאם מכר אדם משדה אחוזתו בימים ידועים מחלק אותן הדמים לפי מנין השנים שנשארו עד היובל וידע כמה יגיע לכל שנה ושנה ולפי החשבון שישאר ביד הלוקח פוחתין לו מעיקר הממון כגון שאם מכר דרך משל שמעון לראובן קרקע במאה דינרין ונשארו עד היובל מזמן המכירה י' שנים ועמד בתוכה ראובן ואכל פירותיהם ד' שנים אח"כ רצה שמעון לפדות קרקע שלו הרי זה מחזיר לראובן ס' דינרין וזהו גרעון כסף ועד"ז תקיש והוא מחשב כשרוצה לפדות הקרקע שלו כל הזמן שאכל פירותיו חדשים וימים כפי מה שאפשר ליחשב: ומה שאמר בשעת היובל ר"ל בשעה שהיובל נוהג אבל בשנת היובל עצמה אינו מותר למכור ואם מכר הרי הוא חוזר בממכרו ונותן הדמים לבעלים ומי שמכר שנה אחת קודם היובל הרי הלוקח אוכל פירות השנה שנשארה עד היובל ושנה אחרת אחר היובל לפי שאי אפשר פחות מב' תבואות כמו שאמר הכתוב: ומה שאמר אינו מותר בא להודיענו שיש בו איסור ואפי' נתרצה הלוקח בכך אין שומעין לו לפי שנאמר במספר שנים אחר היובל תקנה הרי הצריך ללוקח שנים כמו שהצריך למוכר: ומה שאמר עולה לו כינוי ללוקח ורבי אליעזר אינו חולק על שום אדם אלא בא להודיעך שאינו חייב ר"ל הלוקח להניחה לפני בעליה מליאה פירות כמו שלקח אותה אלא אוכל ג' תבואות בב' שנים ואין חולק ע"ז:

משנה ב

מכרה לראשון במנה ומכר הראשון לשני במאתים כו': נתן למוכר מנה יפה לפי שהוא רחוק אח"כ אומר שאם רצה למכור קרקע רחוק מן העיר או שמכר הפחות להציל המעולה אין שומעין לו שנאמר והשיגה ידו ומצא פרט למצוי עד שימצא דבר שאינו מצוי לו בשעה שמכר ומה שאמר כדי גאולתו ר"ל יותר מהדמים שנמכרה בהן או הוסיפו ופחתו דמיה שג"כ נותנין ללוקח הפחות ולמוכר היפה כמו שהקדמנו במה שאמר מכרה ראשון לשני:

משנה ג

המוכר בית בבתי ערי חומה הרי זה גואל מיד כו': רבי אומר כי מה שנאמר בתורה שנה תמימה היא שנת חמה שהיא שס"ה יום ואין חוששין לשעות בדינין האלו ואם היתה מעוברת נותנין לו חדש העבור ואף על פי שימי השנה המעוברת ש"פ ואחד וחכ"א

כי מה שאמר רחמנא שנה הוא י"ב חדש מיום ליום ומה שנאמר תמימה להביא חדש העבור והלכה כחכמים:

משנה ד

הגיע יום שנים עשר חדש ולא נגאלה היתה כו': **בראשונה היה נטמן יום י"ב חדש כו'**: תרגום לצמיתות לחלוטין והוא דומה לעברי לפי שהוא ל' עברי ג"כ ויחלטוה ממנו ענייני חלטו הענין ושמו אותו דין פסוק וחתום: וחולש את מעותיו אפשר שיהא מענין ויחלש יהושע ויהא פירושו שמראה מעותיו בלשכה ואפשר שהוא ל' מיוחד לנתינת המעות:

משנה ה

כל שהוא לפנים מן החומה הרי הוא כבתי ערי כו': ר' יהודה מביא ראיה ממה שנאמר ובחומה היא יושבת בחומה ולא בעיר החומה והלכה כר' יהודה ולא כר"מ:

משנה ו

עיר שגגותיה חומתה ושאינה מוקפת חומה כו': ראוי שתדע שמי שהיה מוקף חומה כשנכנס יהושע אע"פ שאינו מוקף עכשיו הרי דינו כדין המוקף ומי שלא היה מוקף מימות יהושע אע"פ שהוא עכשיו מוקף על שדה הארץ יחשב:

משנה ז

בתי החצרים נותנים להם כח היפה שבבתי ערי כו': **ואלו הן בתי החצרים שתי חצרים של שני כו'**: כבר בארנו אותו בתחלת הפרק ודין זה בבתי החצרים למדנו ממה שנאמר גאולה תהיה לו וביובל יצא ר"ל שהוא יגאל מיד ואם לא יגאל יצא ביובל והואיל ויוצא ביובל הרי הוא יוצא בגרעון כסף וזה דבר מבואר מאד והכרחי כפי מה שהקדמנו מן הדינים:

משנה ח

ישראל שירש את אבי אמו לוי אינו גואל כסדר כו': **אין עושין שדה מגרש ולא מגרש שדה כו'**: אינו גואל כסדר הזה הוא מאמר שיש לו סדר וכן סדורו אינו גואל כסדר הלוים אבל יגאל כסדר הזה רוצה לומר כפי כל מה שהקדמנו שכן הוא גואל וישראל הוא וענין מה שאמרו חכמים ז"ל אימא אינו גואל אלא כסדר הזה עד שיהא לוי ובערי הלוים וחכ"א לערי הלוים בלבד אנו נזקקין לא שיהא לוי ולפיכך דעתם שישראל שירש את אבי אמו לוי גואל כלוים. אחר כן בירר גאולת הלוים היאך הוא ואמר מוכרים לעולם ואפילו סמוך ליובל ואין אנו צריכין שני תבואות כמו בישראל וכן יגאל ואפילו אחר מכירת חדש מה שאינו יכול לעשות כך בישראל כמו שהקדמנו וממה שאמר מכירת חדש הוא דרך משל וכן פודה מיד ההקדש ואפילו אחר היובל כמו שהקדמנו וכן בתי

ערי חומה גואל ואפילו אחר שנה ומגרש הוא היישוב הקרוב לעיר והוא שקוראין אצלנו שבילים החיצונים יושבים בהם הרועים והאיכרים השדה הוא חוץ למגרש והכל מודים שהלוים אינן משנין העיר והמגרש והשדה שיש להם לפי שנאמר ושדה מגרש עריהם לא ימכר ואמרו תכמים ז"ל שעניינו לא ישונה ר"ל שאינם משנין שום דבר ממה שהיה אז והלכה כחכמים ואין הלכה כר' אליעזר:

סליק פירוש המשניות להרמב"ם ממסכת ערכין